

لیمفۆمە

لیمفۆمە Lymphoma زاراوەیەکی لاتینییە و بە مانای (ناوی روون) دیت . کۆئەندامی لیمف پێکھاتوو لە لیمفە گریکان و لە نیو ھەموو لەشدا ھەس . ئەم سیستەمە وەک دڵ پۆمپەیی تیا دا نییە تا لیمف لە سوڤداندا بیٺ بە لکو شلەیی نیو بۆریەکان لە جولاندا نیە . ئەم شێرپەنجیە دەتوانیٺ ھەموو ئۆرگانەکانی کۆئەندامی لیمف (سپل ، گری لیمفەکان و مەرازەکان) بپیکٺ و تووشیان بکات . لیمفۆمە دەتوانیٺ لە ھەموو تەمەنیٺدا دەریکەوٺت وەلی زۆرجاران لە مرۆی بە سالدانچوودا دەردەکەوٺت .

ھۆزانی

ھەرچەندە نەخۆشییەکی زۆر بە خیرایی لە ولاتانی رۆژئاوادا بلاودەبیٺتە وەلی تا ئەمرۆ کەس ئەو ھۆکارانە نازانیٺ کە لە پشٺی لیمفۆمە وەن .

ھەندیٺ کەس ھۆی سەرەکی نەخۆشییەکی دەگەرپینٺتەوہ بۆ :

- نزمبوونەوہی بەرگری لەش کە مەترسی دەریکەوتنی نەخۆشییەکی زید دەکەن .
- ئەو دەرمانانەیی لە کاتی چاندنی ئەندامیٺدا، چارەسەرکردنی شێرپەنجیەکیدا یان لە کاتی سوٺی HIV بەکار دەھینرٺت .
- ھەندیٺ پسپۆر ناماژە بۆ **فایرۆس دەکەن** کە دەبیٺتە ھۆی دەریکەوتنی نیشانەکانی نەخۆشییەکی .

بۆ نمونە فایرۆسی Epstein-Barr virus (EBV)، دەبیٺتە ھۆی :

- 1- لیمفۆمەیی خانەکانی B (B-Cells Lymphoma) بە ریزەیی لە 100٪ فایرۆسەکی لە نیو لیمفۆمەکیدا دۆزراوہتەوہ .
- 2- لیمفۆمەیی ھۆدکین (Hodgkins Lymphoma) بە ریزەیی لە 40-50٪ فایرۆسەکی لە نیو لیمفۆمەکیدا دۆزراوہتەوہ .
- 3- لیمفۆمەیی خانەکانی T (T-Cells Lymphoma T) بە ریزەیی لە 30-40٪ فایرۆسەکی لە نیو لیمفۆمەکیدا دۆزراوہتەوہ .

یان فایرۆسی (HTLV, Human T lymphotropic virus)

ئەم فایرۆسەش سەر بە خیرانی ریتروفایرۆسەکانە و 2 جۆرن (HTLV-I) و (HTLV-II)، جۆری یەکەمیان دەبیٺتە ھۆی شێرپەنجی خویٺی خانەکانی T و لیمفۆم .

جۆرەکانی لیمفۆمە

ئەۋەى راستى بېت لىمفۇمە دەكرىت بە 2 جۇرەۋە كە ئەمانەن :

1- لىمفۇمەى ھۇدكىنىيەكان Hodgkins Lymphoma .

جۇرە شىرپەنچەيەكى دەگمەنە و تووشى سىستەمى لىمفى مرۇ دەبىت و لەوانەيە لە ھەموو تەمەنىكدا دەرىكەۋىت . شىرپەنچەكە زىدەتر لە باكورى ئەۋروپا ، كەنەدا ، ئەفرىقا و ئاسيادا ھەيە . ھۇى دابەشبوونى جوگرافى شىرپەنچەكە نازانرېت . يەكەم نىشانەى نەخۇشىيەكە برىتتىيە لە ئاوسانى لىمفەگرىكانى لا مل . رېرۇى خۇشىيەكە لە سەرخۇيە و پاشتر كاردەكاتە سەر لەش . لە ھەندىك باردا لە وانەيە نەخۇشىيەكە بە تالىھاتن ، كەمبوونەۋەى كىشى لەش ، شەۋانە ئارەقە كىردنەۋە دەرىكەۋىت . لەوانەيە گەۋرەبوونى لىمفە گرىكان لە گەلىك شوئندا بىينىرېت و سىپلىش گەۋرە دەبىت .

2- لىمفۇمەى نا ھۇدكىنىيەكان Non-Hodgkins Lymphoma .

برىتتىيە لە كۆمەلىك شىرپەنچەى سىستەمى لىمفى مرۇ . لەم سالانەى دوۋايدا رېژەى تووشبون بەم شىرپەنچەيە لە زىدبووندايە و ھۆكەشى نازانرېت . شىرپەنچەكە لە باكورى ئەۋروپا ، ئەۋروپا ، باكورى ئەمىرىكا و ئوستراليادا ھەيە . لە ئەمىرىكادا سىپى پىستەكان زىدەتر تووشى دەبن ۋەك لە رەش پىستەكان . نەخۇشىيەكە لە ئاسيا و رۇژئاۋى ئەفرىقادا نااسايىيە . رېرەۋەى ئەم جۇرە ھىورترو لە سەرخۇترە ، لەوانەيە ماۋەيەكى درىژ نەخۇش بى نىشانە بىت . ھەندىك جار مرۇخۇى ھەندىك گەۋرەبوونى لىمفە گرىكان دىارى دەكات بە تايبەتى لە ئاستى لامدا . لەوانەيە نەخۇش تادار بىت ، ئارەقەكىردنەۋە و بىھىزى و لاۋازى وا لە مرۇ دەكات سەردانى دختۇر بكات .

ئەو جۇرانەى در ترن نىشانەكانيان بە باشى دەردەكەۋىت لە ماۋەيەكى كورتدا لىمفە گرى ئاوساۋەكانيان بە باشى دەردەكەۋن و بارى تەندروستى نەخۇش خراب دەبىت . ژانە سك و نزمبوونەۋەى كىشى لەش دوو نىشانەى ئاسايىن .

جۇرەكانى لىمفۇمەى نا ھۇدكىنىيەكان

– جۇرى Lyphoblastic

– جۇرى Small noncleaved cell Lymphoma

– جۇرى Larg cell Lymphoma

نامارەكانى ئەم جۇرە:

– لە 60% شىرپەنچەكانى تەمەنى مندالىيە .

– لە سەد ھەزار مندالدا لە 1-1.5% يان دەستنىشانى ئەم جۇرە ناھۇدكىنىيەكان بۇ دەكرىت .

– تەمەنى ھاۋبەش 10-20 سالىيە .

– دەگمەنە لە مندالى تەمەن ژىر 3 سالانەۋە .

– شىرپەنچەكە لە ئەيدىداراندا دەردەكەۋىت .

نىشانەكان

ھەندىك پىسپۇر دەبىژن لە 10 نەخۇشدا 7 يان زۇرجار خۇيان دەستنىشانى گەۋرەبوونى لىفەگرىكانى لاملىان يان شوئنى دى يان دەكەن . نىشانەى ئاسايى برىتتىيە لە ماندوۋىەتى ، تالىھاتن و نەمانى ئىشتىھاي خۇراك خواردن . نىشانەى دى ۋەك كەمبوونەۋەى كىشى لەش (چەند كىلۇيەك) و شەۋانە ئارەقەكىردنەۋەش تۆماركراۋە .

پىۋىست ناكات دەركەۋتنى لىمفۇمەيەك لە لىمفەگرىيەكدا بىت ، لەوانەيە لە شوئنىكى دى دا دەرىكەۋىت .

ھەندىك جار لە كاتى تىروانىنىك يان كۆتۇرۇلىكى پزىشكى ئاسايى دا لىمفۇمە دىارى دەكرىت بىئەۋەى ھىچ نىشانەيەكى دەركەۋتېت .

دەستنىشانىكرن

– تىروانىنى گىشتى لەش .

– تىشكى X .

– نامىرى CT scan (computed tomography scan)

– نامىرى PET scan (positron emission tomography scan)

– نامىرى MRI (Magnetic Resonance Imaging)

- نمونەى وەرگرتنى خانەىى biopsy

- تىستى خويىن .

- وەرگرتنى نمونەى مۇخى بېرپەى پىشت (ئەو خانانەن كە لە نىوان مۇخى ئىسكدا ھەن) .

ئەم تىستە بە چەند شىۋەيەك ھەلدەسەنگىنرېت :

1- گەر خرۇكە سىپىيەكان بە شىۋەيەكى نائاسايى زىد بىن ئەوا لەوانەيە سۆيەك يان شىرپەنجەيەكى دى نىوخويىن بىت (ھەلسەنگاندەكە دەكەيۋتە سەر شارەزايى پزىشكەكە) .

2- پىوانى ژمارەى ھىمۇگلوبولېنەكان پىۋەرېكى دىكەيە و گرنكى خۇى ھەيە لەبەرئەۋەى كەمى ژمارەى ھىمۇگلوبولېنەكان نىشانەى كەمخويىن يە . گەر ژمارەى خرۇكە سوورەكانىش كەمبىونەۋە ئەوا زىدەتر دىنئامان دەكات كە نەخۇشېيەكە كەمخويىن يە و پىۋىستى بە چارەسەركردنە .

3- خەپلەكانى خويىن ، زىدى ژمارەيان دەبىتە ھۇى مەينى خويىن نىۋ بۇرپەكانى خويىن . ھاۋكات بە ناسانى مۇ توۋشى خويىنەربوون دەبىت . لەوانەيە ھۇى كەمى ژمارەى خەپلەكان بگەرپتەۋە بۇ لىمفۇم و پىۋىستە چارەسەركرېت .

4- نمونەى مۇخى ئىسك ، پاش سېركردنى شوپنەكە (زۇرجار ئىسكى سىنگە) لە رىگاي دەرزىيەكەۋە پزىشك كەمىك لە و شلە سوورپاۋەى نىۋ مۇخى ئىسك دەردەكىشېت لەبەرئەۋەى لە مۇخى ئىسكدا ترۇمبوسايتەكان دروست دەبن . ھاۋكات لە گەل تىستىكى خويىندا دەتوانرېت كارىگەرى نەخۇشېيەكە لە سەر كۆئەندامى بەرگىرى لەش ديارى بكرېت .

- تۆمۇگرافى كۆمپىوتەرى شوپنى نەخۇشېيەكەمان بۇ ئاشكرا دەكات .

- سۇنۇگرافىش بە پىى شوپنى نەخۇشېيەكە سوود و گرنكى خۇى ھەيە .

قۇناخەكانى لىمفۇم

- قۇناخى 1 ، واتە نەخۇشېيەكە لە شوپنىكدا سنووردارە ھىشتا بلاونەبۆتەۋە .

- قۇناخى 2 ، واتە نەخۇشېيەكە بۇ 1-2 شوپنى دى بلابۆتەۋە .

- قۇناخى 3 و 4 ، واتە نەخۇشېيەكە زىدەتر بە نىۋ لەشدا بلابۆتەۋە .

بۇ ئەۋەى دەست بە چارەسەركردن بكرېت باشتەر وايە بزانرېت ئايا نەخۇش شەۋانە ئارەقە دەكاتەۋە ، تادارە ، كىشى كەمبۆتەۋە ، لەم قۇناخەدا پىتى B ى بۇ دادەنرېت .

گەر نەخۇش بىننىشانەبوو ئەوا پىتى A ى بۇ دادەنرېت .

چارەسەركردن

ئەۋەى شايانى باسە ھەمىشە چارەسەركردن بەندە لە سەر جۇرى لىمفۇمەكە و قۇناخى نەخۇشېيەكە . زۇرجاران ھەندىك ھۆكارى دەركىش كاردەكەنە سەر ھەلبۇزاردنى جۇرى چارەسەركردنەكە .

1- چارەسەركردنى كىمىيى . (Chemotherapy) .

2- چارەسەركردن بە دژەتەن (antibody therapy) .

3- چارەسەركردن بە تىشك (Radiation) .

4- چاندنى (bone marrow transplants) .

5- نەشتەرگەرى (surgery) .

سەرچاۋەكان

1. www.wikipedia.org ©

2. www.cancer.com ©

3. www.internetmedicin.se ©

4. www.netdoctor.se ©

5. www.acor.org ©

6. www.lymphoma-net.org ©

7. www.leukemia & lymphoma.org ©